

Георгій ПАПАКІН
Київ

ДОЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ ТА ФІНЛЯНДІЇ НА ЗЛАМІ ЕПОХ: ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ І КАРЛ ГУСТАВ МАННЕРГЕЙМ

Історичні долі двох “окраїн” Російської імперії – України та Фінляндії – склалися так, що на початку ХХ ст. вони мали багато спільного. У побіжному переліку таких спільних рис можна назвати потужний національний рух, який у 1917 р. поставив питання про українську та фінляндську автономію в Російській демократичній республіці, значний вплив лівих політичних сил на визвольні процеси, громадянську війну, що розв’язалася наприкінці того ж року і визначальну роль в якій відіграли російські війська та місцева червона гвардія, безпосереднє втручання ворогуючих держав (Росії та Німеччини) протягом 1918 р. у визвольні змагання обох народів. Цей список можна продовжити, але нас на цьому тлі цікавлять такі постаті консервативного табору обох країн, як гетьман України Павло Скоропадський і головнокомандувач фінськими військами, згодом регент Фінляндії Карл Густав Маннергейм. Саме їх долі уособлювали шлях національних еліт від російської імперської інтеграції до державної самостійності і входження до числа європейських держав у 1917 – 1918 рр. До того ж, вони близько приятелювали, були товаришами по кавалергардському полку, імператорському почту, комбатантами у двох війнах – російсько-японській 1904 – 1905 рр. та Першій світовій 1914 – 1918 рр.

Як Скоропадський, так і Маннергейм походили з нобілітованих дворянських родів, відомих в історії своїх країн ще з другої половини ХVІІ ст. Їх батьки не належали до верхівки служилої аристократії, тому обидва вони відчували великі труднощі під час вступу до Пажеського корпусу – найпривілейованого військово-навчального закладу імперії.

Вперше вони зустрілися вже у Кавалергардському полку 1893 р., куди Скоропадський був випущений корнетом прямо з корпусу, а поручник Маннергейм отримав давно вже омріяну блискучу уніформу після майже дворічної служби в армійському драгунському полку в іншій країні імперії – у Польщі.

Швидко кар’єру Скоропадського можна пояснити його особистими якостями: відповідальністю, порядністю, ретельністю, що у рівній мірі подобалося і командуванню, і товаришам по службі. Як у кожній гвардійській частині того часу, спільна думка старшин полку була вирішальною в усіх питаннях, від приймання нових колег до їх призначення на посаду. Саме тому дядька Скоропадського, граф В.Олсуф’єв, за словами дружини Павла Петровича, казав про нього: “Дивно те, і це особливо доводить твої позитивні якості у всіх відносинах, що ти зумів заслужити повагу усіх товаришів у такі молоді роки, а головне – тебе любили два полкових командири, такі діаметрально протилежні...¹. Немає жодних сумнівів, що до числа цих товаришів, які щиро поважали Скоропадського, належав і Карл Густав Маннергейм.

Життя обох старшин найелітнішого імперського полку протікала у звичайній гвардійській рутині: паради, навчання, огляди, влітку – життя у таборах Красного Села. Саме там, де кавалергарди проводили більше 3 місяців на рік, Маннергейм орендував протягом 1895 – 1903 рр. садибу місцевих мешканців Павлівської слободи селян Чернових та Косенкова – із правом забудови та передавання іншій особі. З 1903 р. такою особою офіційно став корнет Скоропадський, який і раніше жив поруч зі своїм другом².

До найважливіших обов’язків полку належала участь у коронаціях – адже кожне сходження російського царя на престол у ХІХ ст. супроводжували кавалергарди.

Такий обов’язок випав і на Скоропадського з Маннергеймом у травні 1896 р. – вони, як достойні офіцери, супроводжували кожний крок молодого царя у Москві – від урочистого вступу у місто 9 травня до парадної учти в Грановитій палаті Кремля 14 травня.

Навряд чи треба казати, яке враження на 23-річного Скоропадського та 29-річного Маннергейма склали сама коронація та їх участь в ній. За твердженням біографа маршала Мері Вейо, він знайшов у царі той батьківський авторитет, якого не бачив у власному батькові, і цим пояснюється “напрочуд довготривала і міцна духовна залежність від самодержавної романівської династії”. На письмовому столі регента Фінляндії у 1918 – 1919 рр. весь час перебував портрет останнього російського царя³.

Таке само почуття духовного зв’язку з монархом було притаманно і П.Скоропадському. Підтвердженням цього служить реакція глави незалежної української держави на відомості про звірчу розправу більшовиків над усією царською родиною. Начальник особистого штабу гетьмана генерал Стеллецький згадував про ці події так: “Коли Скоропадський довідався, у чому справа, обличчя його ніби витягнулося, потім викривилося у гримасі, і він заплакав як маленька дитина, пішовши у глибину

кущів, що росли по боках алеї”⁴. Наступного дня гетьман замовив у своїй особистій палацовій капличці скромну панахиду без співів. До каплички він пішов один, а коли зустрів по дорозі свого найближчого помічника О.Палтова, який хотів його супроводжувати, то незвичним для нього сильно роздратованим голосом попросив залишити його у спокою. Кажали, що там Скоропадський знов плакав, наче дитина від великого особистого горя. Але разом з тим він не прийшов на урочисту панахиду, що влаштували за день у Софіївському соборі церковники та росіяни, на якій були присутні міністри Української Держави, сенатори, німецькі чини. Скоропадський пережив цю трагедію як велике особисте горе, проте зумів відділити його від своїх державних функцій.

Маннергейм і Скоропадський, відчувачи таку любов до монарха, як найближчі до нього особи, разом з тим бачили в останнього і багато непривабливих рис, об’єктивно оцінювали його вчинки, особливо в політичних питаннях. Так, Маннергейм у своїх спогадах різко критикував російського імператора за хибне рішення стати Верховним головнокомандувачем під час Першої світової війни: “Вставши на саму вершину збройних сил у такий невдало обраний час, Микола II поставив під загрозу саме існування своєї династії. Імператору, через відсутність його у столиці, важко було слідкувати за іншими проблемами держави, а цей факт ще в більшій мірі обумовив його кінцеву ізоляцію і недієздатність”⁵. Скоропадський так само ставив йому у провину багато що, а найперше – ту легкість, з якою монарх підписав зречення від престолу. Під час свого державного візиту до Німеччини у серпні 1918 р. у розмовах з кайзером він казав: “...цар може лише тоді зректися влади, коли всі засоби вже вичерпано, а до того він не має права так робити”⁶. Під час зустрічі з донським отаманом П.Красновим Скоропадський заявив: “...саме я, завдяки своїй близькості до государя, маю сказати, що він сам загубив справу імперії і сам винен у своєму падінні”⁷. Тому можна стверджувати, що особисті почуття гетьмана та регента до імператора були даниною їх багаторічної служби при дворі і ніколи не заважали тверезій оцінці як самої особи Миколи II, так і всіх подальших подій.

Невдовзі після коронації останнього російського царя шляхи обох кавалергардів на певний час розійшлися. З 1897 р. Маннергейм служить в Управлінні палацових стаєн, де він повністю віддався своїй природженій пристрасті до коней. Барон їздить по всій Європі, вивчаючи відомі кінські заводи, родословні коней, купує і об’їжджує їх, одним словом, за твердженням Мері Вейо, “був торговцем кіньми, конюхом, наїзником-дресирувальником, вчителем їзди верхи, брав участь у перегонах з перешкодами і в змаганнях із терренкуру”⁸.

На початку 1904 р., коли на Далекому Сході почала розгорятися російсько-японська війна, деякі офіцери петербурзького гарнізону стали домагатися переведення до діючої армії. Одним з перших серед них був штаб-ротмістр П.Скоропадський.

Він виїхав на Далекий Схід навесні 1904 р. і встиг відслужити спочатку ординарцем царського намісника адмірала Є.І.Алексєєва, потім перевівся ад’ютантом командувача окремим Східним загonom (фактично армією) А.Ф.Келлера. У своїх листах Скоропадський тепло згадував цього недосвідченого, але дуже хороброго полководця, який єдиний з російських генералів армії Куропаткіна шукав японців і не боявся з ними воювати. Після безглуздої, трагічної, але закономірної загибелі Келлера осавул Скоропадський переходить на армійську посаду – командиром сотні 2-го Читинського полку Забайкальського козачого війська, успішно оволодіває навиками піхотного та кавалерійського бою.

На той час – восени 1904 р. – на Далекий Схід приїздить і драгунський підполковник К.Г.Маннергейм, який теж кинув гвардійську службу заради участі у війні⁹. Мабуть, до 1905 р. їх шляхи не перетиналися, тим більш, що в цій війні російська кавалерія не виявила себе з кращого боку. Її не використовували ані для розвідки, ані для протиборства з наступаючими загонами противника, ані для бойової охорони. Для таких операцій формували спеціальні загони “охотників”, що набиралися з волонтерів різних кінних та піхотних підрозділів. Маннергейм взяв участь у кількох з них, але відчував, що його здібності справжнього кавалерійського командира використовуються погано. Тому він звернувся до щойно призначеного ад’ютанта нового головнокомандувача М.Линевича з таким листом: “Люб’язний друже Скоропадський! Кажуть, що на ст.Фанцзятунь набирають і споряджають кілька роз’їздів від прикордонної охорони з метою направити їх у тил противника для руйнування деяких споруд. Мені б хотілося прийняти участь у такій суто кавалерійській справі. Звертаюся на всяк випадок до тебе з проханням посприяти, щоб ці роз’їзди, або частина з них, були послані під мою команду.”

Скоропадський тоді нічого не зміг відповісти своєму товаришеві, оскільки ще ввечері 3 серпня 1905 р. виїхав на Корейський фронт зі спеціальним завданням – з’ясувати можливість перенесення туди головних військових дій. Таким чином, лист від Маннергейма він отримав вже після повернення до штабу головнокомандувача у Харбині.

Однак, ні сміливі пропозиції Маннергейма, ні особлива місія Скоропадського, рівно як і прибуття все нових військових контингентів з Центральної Росії – нічого вже не могло переломити хід цієї війни. Її доля вирішувалася не на полі битви, а в столичних центрах, де починалася революція, та за столом переговорів в Америці. Скоропадському була надіслана телеграма з штабу головнокомандувача про їх

перебіг: "...на відмову російських уповноважених у вимозі японського уряду поступитися о.Сахаліном, сплатити військову винагороду, видати наші пошкоджені судна, обмежити наші сили у водах Тихого океану 16 серпня японський уряд погодив усі запропоновані нами умови..."¹⁰. Однак через втручання провідних європейських держав та США, зацікавлених у послабленні Російської імперії, остаточні умови Портсмутської мирної угоди були дуже важкими для Росії.

Військовиків найбільше пригнічувало почуття моральної поразки здавалося б непереможної імперської армії. Події наступних місяців, розпал революційних пристрастей, збройна боротьба із власним народом, до якої залучалися здебільше кавалерійські та козацькі частини, мали значний вплив на обох офіцерів. Вони не кидають військову службу, проте намагаються зайнятися іншими справами. Маннергейм за завданням Генерального штабу відправляється у довгу та небезпечну подорож Центральною Азією. Скоропадський намагається відпочити у колі родини: протягом кількох місяців він разом з дружиною та дітьми подорожує Європою, відвідуючи Німеччину, Швейцарію та Італію.

Подальша їх військова кар'єра продовжувалася приблизно рівними темпами: практично одночасно вони отримали під свою оруду окремі кавалерійські полки, причому Скоропадському довелося командувати фінськими драгунами у Вільменстранді¹¹ – маленькому містечку неподалік Выборгу, а Маннергейму повернутися до Польщі – його 13-ий Володимирський уланський полк стояв у Ново-Минську. У 1911 р. вони обидва отримали перше генеральське звання, а наступного року були зараховані до складу почту його імператорської величності. Нарешті у 1912 р. Скоропадський став командувачем Конногвардійським полком, а Маннергейм – Лейб-гвардії драгунським полком у Варшаві. У фамільному фонді Скоропадських збереглося всього два листа фінського барона за 1909 та 1916 рр., присвячені суто побутовим питанням, але вони свідчать про жваве листування (на жаль, воно не дійшло до нас) та часті зустрічі протягом цих років, і дуже близькі стосунки – Маннергейм звертається до адресата не інакше, як "дорогий друже"¹².

Першу світову війну обидва генерали зустріли на передовій, яку не залишали практично всі чотири роки. Вони командують значними військовими з'єднаннями: Скоропадський – дивізією, бригадою, а наприкінці війни армійським корпусам, а Маннергейм – кавалерійською дивізією. Проте події російської революції 1917 р. поставили їх обох перед справжнім вибором подальшої долі.

Справа у тому, що до Лютневої революції в Росії вони обидва, як справжні представники офіцерського корпусу, трималися осторонь політичних і національних рухів, що нуртували довкола них з початку ХХ ст. Прикладом, Маннергейм називав себе у спогадах ще за імперський період "фіном і переконаним противником русифікації", проте ніде не згадував про своє ставлення до національного руху, дуже сильного на початку століття, а надто після революції 1905 – 1907 рр. Про Скоропадського ми знаємо, що він часто отримував листи від знайомих з табору "малоросіян" чи "російських націоналістів" київського походження з проханням вжити свій вплив при дворі проти українського ("мазепинського") руху. Але жодного разу він цього не робив і не заплямував себе участю в антиукраїнських акціях на відміну від свого двоюрідного брата, земляка і однолітка Г.В.Скоропадського, з ім'ям якого була пов'язана гучна антиукраїнська кампанія у ІV Державній Думі. З іншого боку, не існувало і жодних точок дотику між ним і українськими політичними діячами аж до весни 1917 р.

Тому можна вважати цю дату доленосною для обох генералів. Барон Маннергейм пізніше стверджував, що восени того історично року йому стало зрозуміло: треба йти з російської армії, де команду високого рангу стало неможливим утримувати в своїх руках розбурхане революцією солдатське море. Він писав: "Ситуація у військах погіршувалася з кожним днем, і це лише зміцнювало моє рішення залишити російську армію"¹³. Він мріяв про повернення до рідної Фінляндії.

Про своє національне походження з березня 1917 р. почав все частіше згадувати і Скоропадський, який у листах до дружини дещо іронічно писав: "Данилкові [сину – Г.П.] слід вчитися української, я теж купив собі книгу і збираюся м.б. зробитися українцем, але маю сказати не дуже переконаним, у всякому випадку, якщо німець чи який-небудь хуліган не перерве передчасно моє дорогоцінне життя, я зовсім не збираюся заритися і оплакувати минуле, а взяти у тій або іншій формі найжвавішу участь у соціальному житті..."¹⁴. Звичайно, тут йдеться зовсім не про етнічне самоусвідомлення, щодо якого Скоропадський ніколи не мав будь-яких вагань, а про можливу орієнтацію на політичний український рух, що тільки починав набирати справжньої сили.

Проте до певного часу це не пов'язувалося із необхідністю залишити російської армії, як це мав зробити Маннергейм. Оскільки українські соціалістичні провідники, на відміну від фінських націоналістів, відстоювали гасло "українізації" армії, що перебувала на території України, то Скоропадський з серпня 1917 р. залучився до цього процесу не лише за рішенням Центральної Ради, а й за прямим дорученням Верховного головнокомандувача Л.Г.Корнілова. Вже за місяць комкор перетворив свою частину на справжній 1-й Український корпус – з міцним національним духом, однорідним складом, навіть особливими військовими відзнаками. Вісім полків корпусу отримали імена відомих історичних діячів України, у тому числі і гетьмана Івана Скоропадського¹⁵. З солдатським комітетами (неодмінним атрибутом революційної доби) і комісаром від Центральної Ради, колишнім кавалергардом хорунжим

Біденком генерал налагодив нормальну співпрацю і навіть захищав останнього від свого безпосереднього військового керівника – генерала А.І.Денікіна¹⁶. Отже, формально ще залишаючись у складі російського війська, П.Скоропадський фактично перейшов на військову службу своїй Батьківщині. Проте остаточно це вирішилося у жовтні – листопаді 1917 р., коли комкор відмовився виконати наказ російського Головнокомандувача вивести корпус на німецький фронт. Причиною цього вчинку, який поставив хрест на двадцятип'ятирічній імперській військовій службі, був свідомий вибір між двома кроками: йти на німецько-російський фронт і кинути всю Україну на поталу збілшовиченому російському війську, або захищати від нього Батьківщину і не виконати військового наказу. Скоропадський писав пізніше про свої думки: "...йдучи на фронт, я нічого не зроблю і остаточно переведу корпус на ніщо; а тут я зможу принести реальну користь"¹⁷.

Про боротьбу з новоствореним більшовицьким режимом думали обидва генерали, справедливо вважаючи його найголовнішим ворогом своїх народів. Як відомо, К.Г.Маннергейм наприкінці 1917 р. даремно закликав до цього, близьких йому за минулим життям, російських аристократів. У спогадах він розповідав про свій виступ у великосвітському петроградському "Новому клубі": "Я сказав, що опір необхідний і було б добре, якби на чолі руху став би хтось з великих князів. Краще загинути з мечем в руках, ніж отримати кулю в спину або бути розстріляним. Мої сусіди по столу дотримувалися іншої думки і вважали боротьбу проти більшовиків безнадійною справою. Я був глибоко розчарований тим, що в столиці і в Одесі суспільна думка виявилася єдиною"¹⁸.

Характерно, що і Скоропадський дійшов до негативної думки щодо здібності російської найвищої аристократії боротися з більшовиками. Проте це сталося значно пізніше, після гіркого досвіду Гетьманату 1918 р. і усвідомлення тої позиції, яку зайняли представники російської еліти. У листі до свого однодумця О.Назарука 25 січня 1938 р. він писав про це: "Я майже всіх російських князів знаю: поміж титулованими росіянами у мене і у моєї жінки багато навіть родичів. Але скажу одверто, справа з ними, в українському смислі, безнадійна... Половина з цих панів здегенерована, а майже 9/10 неясно стоять відносно большевизму, не в тому розумінні, що вони симпатизують большевикам, але спосіб думання в багатьох питаннях у них большевицький. Большевизм для них не таке зло як для нас, бо большевизм стоїть за самодержавіє і єдину-неділиму Росію"¹⁹.

Тому можна стверджувати, що обома колишніми кавалергардами національна справа усвідомлювалася в першу чергу як спосіб протистояння більшовицькій анархії, що поширювалася, мов пошесть, з Петрограду. П.Скоропадський у телеграмі до свого начальника штабу наприкінці жовтня 1917 р. підкреслював це: "...усе питання полягає у боротьбі з більшовиками, оскільки в разі перемоги більшовиків українське національне питання остаточно потоне в морі анархії."²⁰

Аналогічну думку висловив і Маннергейм у своїх мемуарах: "...я був впевнений, що наша країна має більш широкі можливості для врятування культури і суспільного ладу, ніж Росія. Там я спостерігав лише відсутність віри та пасивність, на батьківщині ж я відчув гаряче прагнення людей битися за свободу."²¹

Після того, як і Маннергейм, і Скоропадський спробували отримати іноземну допомогу від колишніх союзників Росії – обидва вони зустрічалися з французькими представниками, але до реальних кроків не дійшло, – головну увагу генерали звернули на здорові національні сили. У Фінляндії вони зосереджувалися у волонтерському військовому формуванні щюцкор (корпус охорони краю), в Україні ними стали "вільні козаки". Основою цих рухів в обох країнах стали заможні землевласницькі елементи, кровно зацікавлені у приборканні революційної анархії.

Ці добровільні напіввійськові з'єднання потребували для керівництва ними справжніх військовиків. Тому у січні 1918 р. на чолі фінського Військового комітету став колишній генерал-лейтенант російської армії К.Г.Маннергейм, а з'їзд Вільного козацтва у жовтні 1917 р. обирає своїм генеральним отаманом П.Скоропадського – найавторитетнішого у національних колах військового, нащадка гетьмана.

Але на цьому подібність ситуації закінчилася. Маннергейм спромігся створити з щюцкору справжню фінську армію, привести її до перемоги і 16 травня 1918 р. разом з урядом незалежної Фінляндії прийняти її парад у столиці²². Цьому сприяло призначення генерала головнокомандувачем, активна фінансова допомога ділових фінських кіл і, найголовніше, національне згуртування довкола популярної постаті полководця. Фінам вдалося нейтралізувати своїх соціалістів, які вже не відігравали у подіях 1918 р. провідної ролі. Звичайно, не обійшлося без політичних інтриг, внаслідок яких генерал-переможець змушений був вже за два тижні після параду скласти свої повноваження і навіть залишити країну²³. Але це відбулося після перемоги, і фінському політичному естеблішменту вистачило гідності хоча б не заважати генералу під час війни.

Зовсім іншою була картина в Україні. Тут політичні пристрасті буквально роздирали суспільство. Провідна роль належала національним соціалістичним партіям, яких не влаштовував вільнокозацький рух, не дивлячись на те, що він нібито вписувався у доктрину заміни постійної армії народною міліцією, схваленою усіма партіями II Інтернаціоналу. Результати чигиринського з'їзду козаків (жовтень 1917 р.): обрання генеральним отаманом П.Скоропадського, рішучо-самостійницький напрям усієї організації –

змусили провідників Центральної Ради зайняти різко негативну позицію щодо руху, спробувати замість спертися на його військовий потенціал звести його до рівня спортивно-протипожежного товариства. Із наполегливістю, вартою кращого застосування, українські соціалісти зробили все, щоб розкласти чи принаймні не дати сконсолідуватися вільним козакам, і перед лицем більшовицької навали бозедатними виявилися лише поодинокі його загони, зокрема, Звенигородський кіш, що дав відсіч російському головнокомандувачу М.Муравйову. Діяльність Генеральної козачої ради, вишкільних установ у Білій Церкві була паралізована повною відсутністю постачання та фінансування. Лише на початку 1918 р. В.Винниченко прилюдно назвав П.Скоропадського та його вільних козаків єдиними рятівниками України²⁴, але дуже скоро забув про свої слова. Генерала не призначили головнокомандувачем протибільшовицьким фронтом, оскільки військовий міністр соціал-демократ М.Порш, доповідаючи на засіданні Малої Ради про ситуацію, віддав перевагу типовому революційному авантюристу Ю.Капкану: “Українське військо розкидане на три частини: на Київ, Лівий берег і Правий берег. Найкраще стоїть справа на Лівому березі, де командує полк. Капкан. В Києві військом командує ген. Греков, на Правому березі ген. Скоропадський. Ні в Києві, ні на Правому березі справа не стоїть настільки добре, як того вимагають обставини. Тому треба тимчасово призначити полк. Капкана командуючим усіма військами, які ведуть боротьбу з більшовиками.”²⁵

Неправдива інформація, поширена М.Поршем (адже полк.Капкан взагалі не мав війська, тому справи в нього не йшли “добре”, а Скоропадський, навпаки, з’єднавши сили вільних козаків з 1-м Українським корпусом, успішно протистояв не лише 2-му гвардійському корпусу, а й цілій 7-й армії, що повністю знаходилася під впливом київських більшовиків), множилася на інстинктивний жах перед “майбутнім Наполеоном”. Проте це лише демонструвало необізнаність українських соціалістів в історії: могильщиком Французької революції став не аристократ Лафайет, а колишній якобинець поручник Бонапарт. Така відсутність необхідної консолідації у суспільстві наприкінці 1917 – початку 1918 рр. (досить згадати, як С.Петлюра із запалом кинув у зал засідання Українського з’їзду Південно-Західного фронту: “Коли б в Українському сеймі сиділи пани, то я прокляв би саму автономію”), призвела до поразки у першій україно-російській війні. В той же час це змусило П.Скоропадського заради спасіння Батьківщини взяти владу до своїх рук. Здійснений 29 квітня 1918 р. державний переворот, що усунув від влади безсилу і нездатну до перегляду своєї соціальної політики Центральну Раду, спирався на дуже широкий спектр власницьких елементів українського суспільства під проводом гетьманського нащадка. А у грудні цього ж року фінський уряд, той самий, який своїм упередженим ставленням примусив Маннергейма залишити країну, обрав його регентом Фінляндії.

Дуже цікаво співставити їх звернення до нації у зв’язку з перебранням на себе найвищої влади. Регент Маннергейм заявив, зокрема: “Я відчуваю весь тягар моєї майбутньої відповідальної роботи. Хоча я дуже вдячний за надану довіру, проте я неодмінно відмовився б від неї, якби не події нинішнього важкого часу, які нема з чим порівняти у світовій історії. Ці події змусили мене прийняти запрошення депутатів. Я займаю цю високу посаду, сповнений впевненості у тому, що мої щирі наміри сприймуться усім фінським народом і що цей народ нарешті буде однотайним у захисті незалежності та свободи.”²⁶ Гетьман у своїй Грамоті до всього українського народу писав: “Передбачаю всю трудність стоячої переді мною праці і молю Бога дати мені силу, аби гідно виконати те, що я вважаю своїм обов’язком перед рідною Україною в сучасний виключний і критичний для неї час. Мені далекі і чужі якби то не було власні побудження, і головною своєю метою я ставлю користь і благо народу і всім дорогої нам України. В цій свідомості кличу всіх Вас, громадян і козаків України – без ріжниць національностей й віросповідання – допомогти мені і моїм працівникам, і співробітникам в нашому загальному велико відповідальному ділі.”²⁷

Як ми бачимо, наявні навіть текстуальні співпадіння, а головна думка обох звернень взагалі однакова – відчуття всього тягара великої відповідальності за долю рідного народу і бажання його врятувати від страшної небезпеки – втрати державного існування, колапсу економічного життя і суцільної розрухи.

Певні співпадіння думок регента Фінляндії та гетьмана України можна простежити і у відношенні до активної частини консервативного російського табору. Вони мріяли мати своєю сусідкою не більшовицьку, а білу Росію. Проте очевидно, що консервативний російський рух жадатиме відновлення “єдино-неділимой” держави, і це створить серйозну проблему у майбутніх відносинах колишніх “окраїн”. Знаючи настрої колишньої імперської еліти з середини, адже обидва генерали за своїм російським минулим належали саме до неї, і Скоропадський, і Маннергейм вибудували однакову лінію поведінки. Вони вважали, що з точки зору глобальних національних інтересів і України, і Фінляндії треба допомогти білому рухові, сприяти поваленню більшовицького режиму, небезпечного для незалежності нових держав.

Подальша доля розвела обох колишніх кавалергардів остаточно. Вони більше ніколи не зустрічалися, хоча при першій-ліпшій нагоді не забували демонструвати своє дружнє ставлення один до одного. Так, перший посол Фінляндії у незалежній Україні доктор Г.Гуммерус згадував, що під час вручення вірчих грамот гетьман відразу почав розмову про свого товариша К.Г.Маннергейма, на той час відставного генерала фінської армії²⁸.

Молодша донька П.Скоропадського, Олена, у своїх спогадах вказує, що у 30-х роках у Ванзее під Берліном, де мешкала родина гетьмана, частим гостем була фінська журналістка Ада Норна, велика прихильниця Маннергейма і Скоропадського²⁹. Інша донька Скоропадського, Лизавета, у 1938 р. відвідала Фінляндію, яка справила на неї неповторне враження. Місцева преса жваво коментувала приїзд доньки українського гетьмана, згадуючи його дружбу з маршалом Маннергеймом (на той час головою Ради оборони країни), а також недовгий період командування Скоропадським 20-м фінляндським драгунським полком у Вільменстранде (Лаппенранта) у 1910 – 1911 рр. З приводу тогочасної діяльності гетьмана журнал “Суомі Наінен (Фінська жінка)” писав, що він “далі працює над створенням умов для відновлення української державності”³⁰.

Очевидно, що довголітня дружба П.Скоропадського та К.Г.Маннергейма далеко переросла рамки їх особистих стосунків і є фактом спільної україно-фінської історії. Обидва колишніх однополчанина, яких доля поставила на чолі їх держав в один і той само час у подібних історичних умовах, кожен на свій розсуд намагалися прислужитися і своїй Вітчизні. Їх вчинки, зумовлені однаковим вихованням і дуже схожим життєвим досвідом, підпорядковувалися одній логіці – здійсненню європейського вибору своїх народів наприкінці 1917 р., коли Україна та Фінляндія намагалися вирватися з обіймів Російської імперії, що розвалювалася. Проте, якщо Фінляндія витримала цей державний іспит, не в останню чергу завдяки особистим зусиллям Маннергейма, то Україна, всупереч намаганням Скоропадського, мала здатися на милість нового збирача Російської імперії – більшовиків.

¹Центральний державний історичний архів України, м.Київ (далі ЦДІАК), ф. 1219, оп. 2, спр. 456, арк. 43.

²Там само, спр. 501, арк. 1 – 15.

³Мери В. Карл Густав Маннергейм – маршал Фінляндії. – М., 1997. – С. 16, 123.

⁴Центральний державний архів вищих органів влади України (далі ЦДАВО), ф. 4547, оп. 1, спр. 1, арк. 149 – 150.

⁵Маннергейм К.Г. Мемуари. – М., 1999. – С. 58.

⁶Скоропадський П.П. Спогади. – Київ, Філадельфія, 1995. – С. 276.

⁷Краснов П.В. Всевеликое войско Донское // Белое дело. Дон и Добровольческая Армия. – М., 1992. – С. 79.

⁸Мери В. Цит. соч. – С. 35.

⁹Мери В. Цит. соч. – С. 45 – 47.

¹⁰ЦДІАК, ф. 1219, оп. 2, спр. 491, арк. 27.

¹¹Див. докладніше: Папакін Г. Павло Скоропадський і Фінляндія на початку ХХ ст. (до історії зв'язків майбутнього гетьмана України з фінами і Фінляндією) // Україна – Фінляндія. 36. наукових статей. – К., Гельсінкі, 1999. – С. 27 – 42.

¹²ЦДІАК, ф. 1219, оп. 2, спр. 386, арк. 3 – 5.

¹³Маннергейм К.Г. Мемуари. – С. 79.

¹⁴ЦДІАК, ф. 1219, оп. 2, спр. 694, арк. 6 зв.

¹⁵Див.: Думін О. Гетьман Павло Скоропадський як командант I Українського корпусу й Наказний отаман Вільного козацтва // За велич нації. – Львів, 1938. – СС. 32 – 35; Якимович Б. Збройні сили України. Нарис історії. – Львів, 1996. – С. 89 – 90.

¹⁶Див.: Скоропадський П.П. Спогади. – С. 72, 79; Серета М. Отаманщина. Отаман Біденко // Літопис Червоної Калини. – 1930. – № 6. – С. 16 – 18.

¹⁷Скоропадський П.П. Спогади. – С. 91 – 92.

¹⁸Маннергейм К.Г. Мемуари. – С. 82.

¹⁹Центральний державний історичний архів України, м.Львів (далі ЦДІАЛ), ф. 359, оп. 1, спр. 316, арк. 22.

²⁰Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського (1873 – 1945). – К., 1993. – С. 216.

²¹Маннергейм К.Г. Мемуари. – С. 85.

²²Там само. – С. 129 – 130.

²³Мери В. Цит.соч. – С. 117.

²⁴Див.: Чикаленко Є. Уривок з моїх споминів за 1917 р. – Прага, 1932. – С. 29 – 30.

²⁵Німецько-австрійська інтервенція на Україні. – Т. 1. – Х., 1933. – С. 39.

²⁶Маннергейм К.Г. Мемуари. – С. 152.

²⁷Конституційні акти України 1917 – 1920. Невідомі конституції України. – К., 1992. – С. 83.

²⁸Гуммерус Г. Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства в Києві. – К., 1997. – С. 72.

²⁹Скоропадська-Отт О. Спогади мого дитинства // Скоропадський П.П. Спогади. – С. 408.

³⁰ЦДІАЛ, ф. 359, оп. 1, спр. 337, арк. 9,10.